

3. Булава Н. Ю. Сучасні українські прізвища Північної Донеччини : дис... канд. наук: 10.02.01– укр. мова / Н. Ю. Булава. – Одеса, 2005.
4. Васильченко В. Українські прізвища [Електронний ресурс] / В. Васильченко. – Режим доступу : <http://etno.uaweb.org/lib/vasyliczenko.html>.
5. Горпинич В. О. Динаміка прізвищ Слов'янщини. [Електронний ресурс] / В. О. Горпинич. – Режим доступу : <http://bo0k.net/index.php?p=chapter&bid=1171&chapter=1>.
6. Горпинич В. О. Прізвища степової України: Словник: Близько 75 000 слів / Горпинич В. О. – Дніпропетровськ : ДДУ, 2000. – 40 с.
7. Гричишин Д. Ономастичні дослідження проф. Юліана Редька / Д. Гричишин // Вісник Львівського університету: сер.: Філологічна . – 2006 . – Вип. 38, ч. 2 . – С. 176-181.
8. Демченко В. М. Етимологія прізвищ України: чинники державності [Електронний ресурс] / В. М. Демченко. – Режим доступу : http://library.market-studio.com/ukr/Demchenko__ETIMOLOGIYa_PRIZVISch_UKRAYiNI_ChINNIKI_D.pdf.
9. Мосенко Л. Г. Українські імена і прізвища / Мосенко Л. Г. – К. : Знання, 1996. – 47 с.
10. Популярні прізвища та імена України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/uaname/popularnist-prizvis/misca-1---10000>
11. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К., 1966.
12. Скрипник Л. Г. Власні імена людей: Словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наук. думка, 1996. – 335 с.

*Світлана Цінько, канд. пед. наук, доцент,
Дмитро Марєєв, асистент
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів*

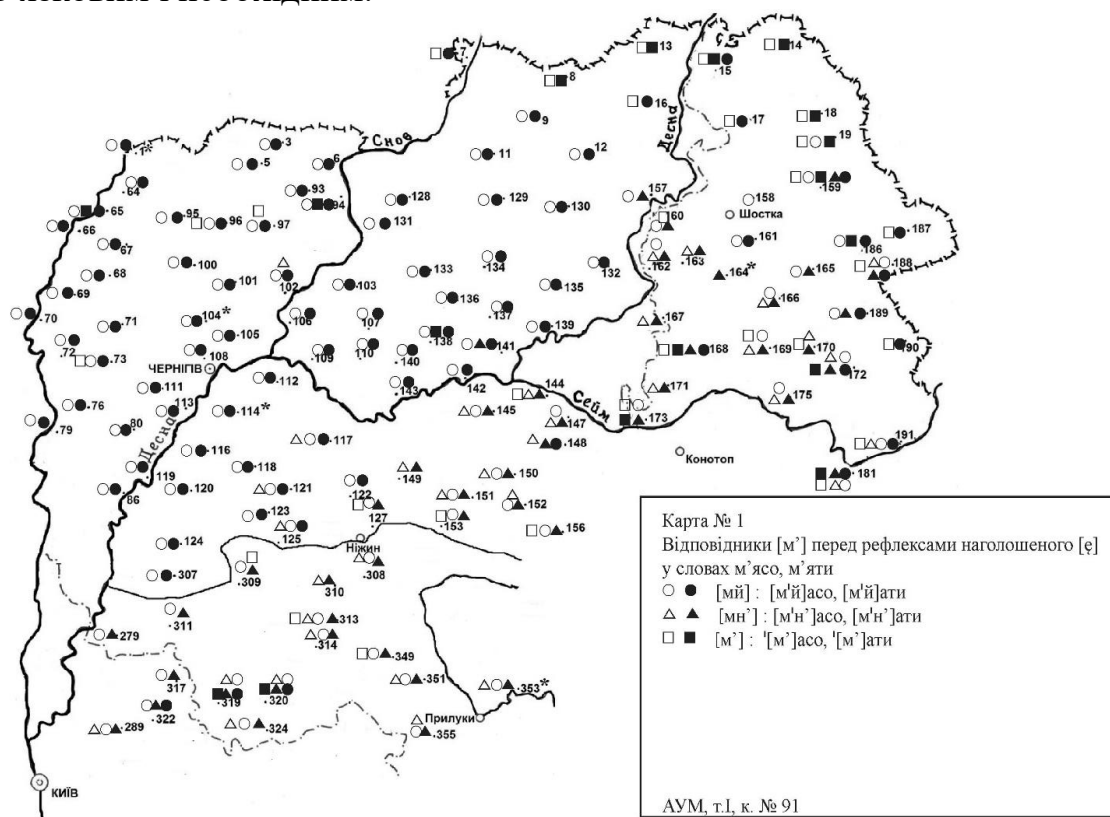
/МЙ/ - /МН'/ - /М'/ НА ТЕРЕНАХ СХІДНОГО ПОЛІССЯ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОМЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

У роботі з формування грамотності й культури мовлення учнів вагому роль відіграє робота з діалектизмами. Досконало вивчивши помилки, зумовлені говірковим мовленням, в оточенні якого проживають і під вплив якого потрапляють школярі, учитель повинен виробити конкретні прийоми роботи для усунення цих хиб. Удосконалення рівня володіння усною і писемною формами літературної мови неможливе без роботи над фонетичним аспектом мовлення, «при вивченні якого слід докласти чимало зусиль, щоб використати його як ефективний засіб боротьби з діалектизмами» [2, с. 15].

Правильне артикулювання звуків відповідно до загальноприйнятих норм допоможе оволодіти грамотним письмом, удосконалити орфографічні навички. Однією з говіркових рис, що потребує коригування в мовленні учнів, є помилкове вживання епентичних приголосних.

У протоукраїнських говорах діяла тенденція до диспалаталізації губних [4, с. 228]. Ствердіння лабіального приголосного на початку слова перед [a] (<[*ɛ]) спричинило появу після нього звука [j]: *мй'асо, вй'анути, пй'ат'*. Проте через асиміляцію за місцем творення [j] після [м] у багатьох говорах української мови змінився на [н']: *мн'асо, п'амн'ат'* [1, т. III, ч. 3, к. 12]. Хоча у східнополіському діалектні форми зі сполукою [мн'] перед [а] зменшують функційну активність на користь форм зі сполукою [мй] (що засвідчує карта 1. Вона репрезентує матеріали двох хронологічних зрізів: середини ХХ ст. і початку ХХІ ст.: контурні фігури відтворюють матеріали, зібрані протягом 2010–2016 рр.; заповнені фігури – матеріали середини ХХ ст., представлені в АУМ), проте й досі в окремих говірках їх уживають безваріантно. Спорадично у всьому діалекті, а також у густій мережі населених пунктів на північному сході (у зоні контактів із російськими говірками) (див., напр., [3, к. 5, 19]) поширені форми *м'асо, м'ат'*, у яких епентичний приголосний відсутній, а губний зберігає м'якість.

До сьогодні у лінгвістиці й методиці немає чіткої думки щодо діалектизмів у мовленні учнів. Є прихильники й противники викорінення таких слів із мовлення дитини (див. докладно [5, с. 13]). Однак вагомим мінусом є вплив діалектної вимови на писемне мовлення. А всі документи, із якими людина стикається протягом життя, підпорядковуються чітким правилам. І щодо вживання лексики також. Відтак знання дитиною норм літературної мови є обов'язковим і необхідним.

Досить часто у шкільній практиці спостерігаємо помилки у написанні слів, зумовлені неправильною їх вимовою. Наприклад, слово *тьманий* чимало

учнів пише *тьм'яний*, а замість *вим'я*, *м'яти* уживають *вимня*, *мняти*, замість *м'ясо*, *м'ята* – *мясо*, *м'ята* тощо.

Окрім усного пояснення причин різниці у вимові й написанні слова у літературній мові та діалектному оточенні, пропонуємо систематично виконувати вправи такого характеру:

1) на порівняння вимови й правопису слова в літературній мові й діалектному оточенні;

2) на конструювання й реконструювання речень і текстів з означеними лексемами;

3) на проведення доступних для учнів лінгвістичних досліджень і створенні на їх основі власних проєктів;

4) вправи з елементами ділової гри: дискусій з лінгвістичних тем, ток-шоу з учасниками, один з яких володіє літературною мовою, а другий уживає діалектизми тощо.

Окрім роботи на уроках (де час обмежений і необхідно працювати насамперед над засвоєнням програмового матеріалу), значний потенціал для цієї роботи мають факультативні й спеціальні курси та позакласні заходи.

Отже, за умови збереження культурно-історичної та естетичної цінності діалектів, автентичності та неповторності говіркового мовлення, необхідно працювати над розмежуванням вимови окремих діалектних слів і літературним написанням ідентичних слів. Таку роботу варто проводити систематично, пропонуючи учням цікаві й пізнавальні завдання, й урахувати потенціал факультативних та спеціальних курсів, а також позакласної роботи для усвідомлення учнями названих вище відмінностей.

Література

1. Атлас української мови : в 3 т. Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. – К. : Наук. думка, 2001. – 266 с.
2. Дорошенко С. І. Боротьба за грамотність і культуру мови учнів в умовах діалектного оточення (у школах Сумської області) / С. І. Дорошенко. – Суми, 1956. – 32 с.
3. Куриленко В. М. До ареалогії та стратиграфії північних (поліських) говорів / В. М. Куриленко. – Глухів : РВВ ГДПІ, 2001. – 184 с.
4. Півторак Г. П. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови : Історико-фонетичний нарис / Г. П. Півторак. – К. : Наукова думка, 1988. – 280 с.
5. Цінько С. В. Вивчення діалектної лексики засобами ІКТ / С. В. Цінько, Д. А. Марєєв // Дивослово. – 2016. – № 5. – С. 13-16.